

Brustne drømmer og nystekte chapatis

Thomas Hylland Eriksen

Denne ble skrevet på bestilling til *Bokklubben Dagens Bøkers* medlemsblad sommeren 1997. Den er m.a.o. en reklametekst, men jeg står inne for hvert ord.

Da Rohinton Mistry debuterte med *Så lang en reise* i 1991, ble han umiddelbart, og med god grunn, utropt til en ny, vesentlig stemme fra India. Allerede med sin roman nummer to, *Balansekunst*, har han skapt et mesterverk. Ingen annen roman fra nittitallet har gjort et like sterkt inntrykk på meg.

Når Mistrys store roman engasjerer så sterkt, har det nok noe å gjøre med temavalget. Romanens handling finner sted i "den store byen ved havet", Bombay, på midten av syttitallet. Nehrus maktglade datter, statsminister Indira Gandhi, er nettopp blitt avslørt i valgfusk, og har erklært unntakstilstand for å kunne beholde sin posisjon. Aldri, verken før eller senere, har avstanden mellom herskerne og folk flest vært større i det selvstendige India. Portforbud blir innført, tvangssterilisering foregår i tusenvis av landsbyer, slumbyer blir jevnet med jorden i "urbane forskjønningskampanjer", korrupsjonen blomstrer i både nye og gamle former.

Mot dette dystre bakteppet lar Mistry sitt innholdsrike persongalleri utkjempe sine kamper for tilværelsen. Det er fire mennesker med særdeles forskjellige livshistorier som står i forgrunnen. Enken Dina Dalal er i likhet med forfatteren parsi, hun tilhører altså etterkommerne av persiske zoroastrianere som for snart tusen år siden måtte flykte fra et intolerant prestestyre. I Bombay er parsiene en elite med høy profil blant annet i bankvesenet, kulturlivet og akademia. Omstendighetene har brakt Dina Dalal til et punkt nær fattigdomsgrensen, og det er takket være hennes økonomiske overlevelsesstrategier

at de fire hovedpersonene møtes. Først ansetter hun skredderne Ishvar og Omprakash, onkel og nevø fra en utarmet landsby, for å starte en liten konfeksjonsfabrikk. Deretter leier hun ut sitt ledige rom til Maneck Kohleh, sønn av velstående parsi-venner fra fjellprovinsen Himachal Pradesh, som reiser til byen for å studere. Det er disse fire personene fortellingen følger i fortid og nåtid. Indira Gandhis hjerteløse politikk rammer dem på forskjellige måter, og det må slås fast først som sist at dette nok ikke er en bok hvor alle får hverandre til slutt.

A Fine Balance er en gripende fortelling om en mørk tid. Imidlertid er den rensert for nedlatende sentimentalitet. Den er nøktern og realistisk fra første til siste side. Den er gjennomsyret av moral, men aldri moraliserende. At det skrives romaner med en slik kraft nettopp om India er langt fra overraskende, for dette subkontinentet flyter over av historier som venter på å bli fortalt. Men som all stor litteratur, handler Mistrys store roman først og fremst om allmennmenneskelige temaer: grådighet, rettferdighet, skam, kjærlighet, ulikhet og lengsler. Det skjer snikende og nesten intravenøst at leseren, ved å følge personenes jakt på sannhet og det gode liv, kommer under huden på det indiske samfunnet slik det oppleves fra alminnelige menneskers ståsted. En demokratisk holdning skulle tilsi at alle samfunn er komplekse og kontrastfylte, men et slikt syn kommer til kort overfor India. Det kan ikke finnes noe sted i verden som i samme grad går til frontalangrep på det menneskelige sanseapparat som en indisk storby. Man forlater Mistrys bok ikke bare som et klokere menneske, men også med trafikkstøy og summende symaskiner i ørene, *paan*-smak i munnen, parafinlukt i håret og en ubestemmelig vammel stank i neseborene, trolig en blanding av nystekte chapatis og kloakken i Bombays slum.

Noen sjokk er i vente underveis. Mennesker som den indiske middelklassen ikke engang orker å tenke på står der plutselig, uten pudder og parfyme, med tiggerbollen, mens de blottes sine avkuttete neser, spedalske hender og kastrerte underliv. Deres historier blir også fortalt. Den skabbete bylten på fortauet, som består av hode, to pipestilker til armer

og en innskrumpet torso på fire hjul, viser seg å hete Shankar og er Tiggermesterens yndling fordi han klarer å lokke rupees selv ut av de gjerrigste. Han er ellers ikke fremmed for å kaste bort en kveld med en kopp te, et par billige sigaretter og en fortrolig samtale om det gode liv like lite som Dinah Dalals søkkrike bror Nusswan, i sin luftige villa omkranset av gjerder og tjenerboliger, ville være det. Ingen har tidligere beskrevet Indias fattige på en slik måte, som likeverdige medmennesker.

Til tross for at ondskap og grådighet ble generøst gjødslet under Indira Gandhis regime, og selv om Mistry åpenbart tror på ondskapen som kraft (for øvrig i tråd med sin eldgamle religion, zoroastrianismen), finnes nesten ikke mennesker som i og for seg er onde i romanen, som trass i sin mørke tone er full av håp. Når Rajaram, som lenge har tjent til et usselt levebrød ved å samle og selge hår til parykkmakere, blir "familieplanleggingsmotivator" og lurert fattigfolk til å la seg sterilisere, skyldes det ikke at han er et dårlig menneske, men desperasjon og en anelse svekket dømmekraft. Sersjant Kesar, som er ansvarlig for å gjøre titusener hjemløse gjennom "byforskjønningen" som innebærer at bulldozere valser ned slumbebyggelsen, er bekymret ikke bare over sin slunkne lønningspose, men også for sin families ve og vel. Tiggermesteren, som lever av andres stakkarlighet, er dypest sett en sentimental og varm person. Faktisk finnes det bare én gjennomført ond person i romanen, og ham vil leseren tidsnok møte.

Mistris roman kan verken klassifiseres som pittoresk, sentimental, romantisk eller burlesk. Den er sosialrealisme av ypperste klasse. Mistry lykkes nemlig i å vise hvordan enkeltskjebner ikke bare fletter seg sammen med hverandre, men også hvordan de er vevet inn i videre sammenhenger, og han gjør både enkeltpersonene og de videre omstendighetene uforglemmelige i ordets egentlige forstand.